

Yetiştirme Yurtları ve Kimsesiz Çocuklar

Ankara Tabip Odası
Ana - Çocuk Sağlığı Bürosu

Türkiye'de kimsesiz çocuklar sorunu toplumsal bir olaydır. Hekimlik mesleği insanların sağlıklı ve insanca yaşamalarını amaç edin-
diğinden bu soruna eğilmek, yasal ve toplumsal boyutları ile ortaya
koymak ve bu koşullar içinde neler yapılabileceğini araştırmak gerek-
lidir. Bunun için de sorunu yaratan nedenler, konuyla ilgili devlet ku-
rumlarının bakış açıları ve getirmek istedikleri çözümler bilinme-
lidir.

Ancak konuyla ilgili yeterli araştırma ve istatistiklerin olmaması
veya var olan bilgilerin de yetkililer tarafından dahi nerede oldukla-
rının bilinmemesi nedeniyle çok sağlıklı bir çalışma yapıldığı söyle-
nemez. Bilgilerin bir kısmı yurt müdürlerinden alınmıştır. Bu neden-
lerle çalışmanın amacına tam olarak ulaştığı söylenemezse de ilgili
devlet kurumlarının tutumunu belirlemesi açısından yararlı olduğu mu-
hakkaktır.

Bugün Türkiye'de yeterli ve güvenilir bir araştırma olmamasına
rağmen 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar hakkındaki yasa içi-
ne giren 0-19 yaş grubundan 1,250.000 çocuk vardır. (1)

Yetimhanelerle ilgili ilk yasa önerisini Meclise getiren Prof. Dr.
Nuri Ecevit'tir. Prof. Ecevit, 1944 yılında 5438 sayılı yasa önerisini
Meclise vermiş, 1946'da bu öneri, Prof. Şemsettin Günalp kabinesi
tarafından kabul edilmiştir. 1948 yılında yetiştirme yurtları açılmış ve
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Belediye-
ler ve özel idarelere bağlı olarak hizmete girmiştir. İlk olarak Çayır-
han ve Zilkaya Yetiştirme Yurdu açılmış ve daha sonra diğer illerde
de 1953'e kadar yeni yurtlar açılmaya devam etmiştir. 1957 yılında
ise 6972 sayılı yasa yürürlüğe girmiştir. 6972 sayılı korunmaya muhtaç
çocuklar hakkındaki kanunun 1. maddesine göre «Korunmaya muh-
taç çocuklar» beden, ruh ve ahlâk gelişmeleri tehlikede olup :

- a) Anne ve babasız
- b) Anne ve babası belli olmayan
- c) Anne ve babası tarafından terkedilen
- d) Anne ve babası tarafından ihmal edilip fuhuşa, dilencilığe,
alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serserili-

ğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan çocuklar olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin bugünkü gerçekleri açısından yasanın belirlendiği korunmaya muhtaç çocuk olma koşulu yetersizdir. Çünkü şehirde; fabrikalarda, devlet dairelerinde, kırsal kesimde; sürekli tarlada çalışan anne babaların çocukları da bütün gün ilgi ve bakımdan yoksun olduğu için yukardaki tehlikelerin tümüne maruz kalmaktadırlar.

Durum böyle iken devlet, bu yasa kapsamına giren çocukların bile ancak % 1.6'sına bakabilmektedir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının istatistiklerine göre : (2)

Yıllar	Kurum Sayısı	Kapasite	Bakılan Çocuk
1971	18	2300	3500
1972	18	2300	3500
1973	19	2400	3575
1974	20	2700	3700
1975	19	2650	3650
1976	21	2950	—

Tablo I : Yıllara göre 0-6 yaş grubu çocuk bakım yurtları ve bakılan çocuk sayısı

Yıllar	Kurum Sayısı	Bakılan Çocuk	Sırada Bekleyen
1971	87	12.332	—
1972	90	12.841	13.722
1973	95	13.897	10.417
1974	93	14.291	9.414
1975	95	14.286	9.714
1976	91	14.608	9.702

Tablo II : Yıllara göre 7-18 yaş grubu yetiştirme yurdu ve bakılan çocuk sayısı

Bu istatistikler de yasanın hemen hiçbir işlerliliğinin olmadığını göstermektedir. Devlet kurumları bu çocuklara çeşitli yollarla kendilerine getirildikleri zaman bakmaktadırlar. Yoksa devletin özel olarak bu çocukları bulmak ve zamanında yasada belirtilen tehlikelerden korumak gibi bir işlevi yoktur. Bunun en belirgin göstergesi köprü altlarındaki, parklardaki çocuklar, dilenen çocuklardır. Bu çocuklar ilgili kurumlara müracaat etseler de çok büyük bir olasılıkla yer bulamayıp geri çevrilmektedirler.

Tablo II Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı yetiştirme yurtlarına girmek için sıra bekleyen çocuk sayılarını göstermektedir. Yetiştirme yurtlarının yetersizliğinin en önemli nedeni ekonomik sorunlardır. 6972

sayılı yasaya göre Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı kimsesiz çocuklara bakmayı üstlenir ve Sağlık Bakanlığı 0-6 yaş, Millî Eğitim Bakanlığı ise 7-18 yaş grubundaki çocuklar için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Ayrıca korunmaya muhtaç çocuklar için gerekli giderler koruma birlikleri bütçesinden tahsis edilen para ile karşılanmaktadır. 6972 sayılı kanunun âmir hükümleri gereğince koruma birliklerinin 3 ana kaynağı vardır (3) :

1. İl özel idare bütçelerinden ayrılan hisseler
2. Belediye bütçelerinden
3. Devlet bütçesinden (Adı geçen iki Bakanlık) ayrılan sosyal transferler.

Özel idare ve belediyeler her yıl bütçelerine bir önceki yıl geliri- nin en az % 1'i oranında ödenek koyup, bütçenin onayından itibaren en geç 3 ay içinde birliklere ödemek zorundadır. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumunun da bu konuda birtakım yardımları vardır.

Tablo III : İki Bakanlığın yaptığı yardım yıllara göre şöyledir :

Yıllar	SSYB	MEB
1972	16.255.000	32.000.000
1973	16.310.000	45.000.000
1974	17.200.000	49.000.000
1975	26.351.000	52.500.000
1976	40.000.000	60.000.000 (Genel bütçede tahsisat)

% 1'lik yardım çok düşük bir yardımdır; ancak ilgili kuruluşlar bazan bu parayı dahi ödeyememektedirler. Böylelikle bazan verilen para personel maaşlarını bile karşılamamaktadır. Yurtlarda yaşayan çocukların aç kalmaması ancak yurt müdürlerinin kişisel gayretine ve bazı kuruluşların yardımlarına bağlı kalmaktadır. Bu kuruluşlar arasında Çocuk Sevenler Derneği, Rotary Kulüp, Türk-Japon Derneği gibileri sayılabilir.

Kimsesiz çocuklar sorunu toplumsal bir olay olmasına rağmen toplumumuz bu olayı böyle kabullenmeyerek yasalarımızdaki birtakım yükümlülükler işlerlik kazanmamıştır. Bu yükümlülüklere işlerlik kazandıracak dernekler, kuruluşlar çok azdır, olanlar da baskı aracı olamayacak kadar yetersizdir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göre bu bakanlığa bağlı 0-6 yaş grubu, 150 kişilik bir çocuk bakım yurdunun kadrosu şöyledir :

- 1 Müdür
- 1 Müdür Yardımcısı
- 1 Çocuk hastalıkları uzmanı
- 2 Diyet uzmanı
- 3 Hemşire
- 9 Yüksek öğrenimli kız eğitimci
- 2 Öğretmen
- 48 Çocuk bakıcısı
- 4 Sosyal hizmet uzmanı
- 3 Psikolog

Ayrıca 58 tane de idari ve teknik personel vardır (4).

Türkiye'deki çocuk bakım evlerinde bu kadrolar genellikle eksiktir. Çocuk bakımevlerinde bir doktor kadrosu vardır. Fakat bu doktor yarım gün çalışır. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Etimesgut Yetiştirme Yurdunda doktor kadrosu bile yoktur. Oysa Yetiştirme Yurdu İç Yönetmeliği'ne göre doktor, yurdun sağlık durumundan birinci derecede sorumludur ve bu sıfatla gerekli tedbirleri almak durumundadır, yönetmelikte doktorun görev ve yetkileri ile ilgili olarak 11 madde vardır. Ayrıca yine yönetmeliğe göre doktora yardımcı olmak üzere hemşire ve hastabakıcı kadrosu bulunmalıdır. Etimesgut Yetiştirme Yurdu'nda bu kadrolar da boştur. Bu durum insanların en temel gereksinimleri olan sağlık hizmetlerinden kimsesiz çocukların ne denli yoksun olduklarını göstermektedir.

Kimsesiz çocukların adı geçen kurumlarda her türlü gereksinimlerinin karşılandığı varsayılsa dahi aile yanındaki çocuklara göre hemen her konuda geride kaldıkları, derslerinde başarısız, inatçı, saldırgan, ilgisiz, disipline uymayan çocuklar oldukları gerek ülkemizde gerekse dış ülkelerde yapılan pekçok araştırma sonucunda kanıtlanmıştır. Yuva çocuklarının en büyük eksiği anne veya sürekli bakımın olmayışı ile beraber sevgi yoksunluğudur. Yine çeşitli araştırmalara göre çocukta anne yoksunluğu ne kadar erken başlarsa patoloji de o ölçüde ağır olmaktadır. Yani doğumdan kısa bir süre sonra yuvaya gelen bir çocukla birkaç yıl anneli büyüdükten sonra yuvaya gelen çocuk arasında çok önemli fark vardır. Anneli büyüyen çocuklar boy, kilo yönünden daha gelişmiş ve genel olarak daha sağlıklı olmaktadır. Bu durum ruhsal açıdan da aynı şekilde kendini göstermektedir. Yuva çocukları arasında davranış bozukluğu gösteren ve göstermeyen 2 grup incelenmiş, birincilerin ilk 12 ay içinde annesiz kaldıkları, ikincilerin ise iki yaşına kadar anneli büyüdükleri ve sonra yuvaya verildikleri görülmüştür. Bütün bunlar çocuğun gelişimi için

anne faktörünün önemini ve çocuğun ne kadar annesinden geç ayrılırsa o kadar sağlıklı büyüdüğünü göstermektedir.

Çocuk yuvalarındaki sürekli bakıcılar da anne görevini görebilir. Çocuk için önemli olan, ona sevgi gösteren, güven duygusu veren, dış dünya ile ilişkisini sağlayan sürekli aynı bir kişinin bulunmasıdır. Bunları sağlayabilen herhangi bir kişi de anne yerine geçerek çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişme göstermesine yol açabilir. Ancak pratikte bunun sağlanması mümkün olmadığından, yani çocuğa özel ilgi, uyarılma ve sevgi verilemediğinden çocuklar bundan yoksun olarak büyümekte ve bugün hiçbir yuva en yetersiz ebeveynin bile yerini dolduramamaktadır. Çünkü yetiştirme yurtları ve çocuk bakımevlerinde görevli bu bakıcılar pedagoji bilgisi olmayan, görevlerinin gereğini bilmeyen, eğitimden yoksun çoğu ilkökul mezunu kişilerden oluşmaktadır ve üstelik sayıları da azdır. Böylelikle çocuklara önemli bir yararları olmamaktadır.

Etimesgut Yetiştirme Yurdu'nda 1974 yılında 70 çocuk üzerinde muhtelif semptomlar bakımından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre :

12 yaş grubunda 6 çocuk	% 8.6
13 yaş grubunda 12 çocuk	% 17.1
14 yaş grubunda 24 çocuk	% 34.3
15 yaş grubunda 28 çocuk	% 40
Bu çocuklarda yapılan taramaya göre :	
1 semptom veren 5 çocuk	% 7.14
2 semptom veren 13 çocuk	% 18.71
3 semptom veren 4 çocuk	% 5.71
4 semptom veren 13 çocuk	% 18.71
5 semptom veren 10 çocuk	% 14.28
6 semptom veren 5 çocuk	% 7.14
7 semptom veren 2 çocuk	% 2.85
8 semptom veren 2 çocuk	% 2.85
9 semptom veren 4 çocuk	% 5.71
10 semptom veren 1 çocuk	% 1.42
11 semptom veren 2 çocuk	% 2.85
12 semptom veren 1 çocuk	% 1.42
13 semptom veren 1 çocuk	% 1.42
16 semptom veren 2 çocuk	% 2.85

Hiç semptom vermeyen çocuk sayısı ise 5'dir. Değerlendirmeye konu teşkil eden semptomlardan nörotik belirti olarak kekemelik, enü-

resis, tikler, uyurgezerlik, pısrıklık, sıkılğanlık, hipoaktiflik, tırnak yeme, parmak emme gibi belirtiler ile; davranış bozukluğu olarak da geçimsizlik ve kavgacılık, isyankârlık ve itaatsizlik, hırsızlık, okuldan kaçma gibi belirtiler ve sekonder belirtiler olarak da korku ve Pica görülmektedir. Yukardaki araştırma sonuçlarına göre hiç semptom vermeyen çocuk sayısı yalnızca 5'dir. Yani 70 çocuk arasında sağlıklı denebilecek 5 çocuk bulunmaktadır (5). Ancak bu araştırmayı daha doğru olarak değerlendirebilmek için aynı semptomların yuva dışında yaşayan çocuklarda da saptanması gerekmektedir.

Yuva çocuklarının eğitimi de ayrıca bir sorundur. Türkiye'deki tüm yurtlarda nasıl bir eğitim uygulandığı saptanamamakla beraber Etimesgut Yetiştirme Yurdu Müdüründen edinilen bilgilere göre yurta esas itibariyle grup çalışmaları yapılmaktadır. Bunlar; etüd çalışmaları ve spor, müzik, gazetecilik ve haberleşme konularını içeren sosyal çalışmalar olmak üzere iki ana gruptur. Tatil olarak ise yaz mevsiminde Kızılay ve Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kamplarından 15-20 gün yararlanma olanağı vardır. (6)

Etimesgut Yurdu'ndaki çocuklara aylık gereksinimleri için ödenen harçlıklar şöyledir : Üniversiteye gidenlere ayda 150 TL, Liseye gidenlere ayda 100 TL, Ortaokula gidenlere ayda 50 TL. Türkiye'nin bugünkü koşullarında bu rakamlarla sinema, tiyatro gibi en ucuz sosyal uğraşların bedelini ödemek dahi mümkün olamayacağından bu sorun da çocukların giderek çeşitli sosyal ilişkilerden yoksun kalıp içine kapanmalarına ve çevre ile uyumun giderek daha zorlaşmasına yol açmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER :

Kimsesiz çocuklar sorununa çözümler iki bölüm olarak incelenmelidir. Türkiye'nin bugünkü düzeni ve şartları içinde alınabilecek tedbirler ve sorunun ana kaynağı olan sistemin irdelenmesi.

Bugün Türkiye'de 1.250.000 kimsesiz çocuk vardır. Devlet bunların sadece % 1.6'sına bakabilmekte ve bakılma şansını kazanan çocuklar da başlıca ruhsal, ekonomik ve bedensel olmak üzere çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu düzen ve şartlar içinde daha çok çocuğa daha iyi koşullarda bakabilmek için şu tedbirler yararlı olabilir :

1. Çocuk bakımevleri ve yetiştirme yurtlarının sayıca artırılması,
2. 6972 sayılı yasa kapsamına daha önce sözü edilen anne ve babası çalışan çocukların da dahil edilmesi ve devletin bu çocukların eğitimini üstlenmesi,

3. Her yuva ve yurttta mutlaka enaz 1 psikolog, sosyolog ve doktorun tam gün çalışması ve çocuk bakıcılarının sayılarının arttırılması,
4. Bu kurumlarda görevli tüm personelin bu görevi lâyıkıyla yürütebilecek şekilde eğitilmesi ve bu personeli yetiştirecek meslek okullarının açılması,
5. Çocuğu eğitilmesi ve yetiştirilmesi yönünde büyük yararları olan «Koruyucu Aile» sisteminin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi,
6. Yuva ve yurtlarda grupların oluşturulması ve bunların aileye benzetilerek çalıştırılması,
7. Devletin genel bütçesinden ayrılan sosyal transferlerin arttırılması.

Kimsesiz çocuklar sorunu esas itibariyle ebeveynlerle ilgili sorunlardan, yani toplumsal sorunlardan kaynaklanır. Bunların en önemlileri işsizlik, yoksulluk, bir ölçüde bunlara bağlı köyden kente aşırı göç ve çarpık kentleşme ile beraber yurt dışına göçler, kültür etkileşimi ve toplumun büyük kısmı için söz konusu olan sosyal güvenceden yoksunluktur. Tüm bunlar da Türkiye'nin bugünkü düzeninin, yani emperyalizme bağımlı tekelci kapitalizmin yarattığı sorunlardır. Düzenen kaynaklanan sorunların tek ve gerçek çözümü de düzenin değiştirilmesi olmak gerekir. Gerçekten de yukarda sayılan tedbirler bütünüyle alınsa dahi sorunun ana nedenlerini çözemediğinden yetersiz kalacak ve sorun giderek ağırlaşacaktır.

Türkiye'de geri kalmışlığın ve emperyalizme bağımlılığın neticesinde giderek artan bir işsizlik ortaya çıkmakta, böylelikle sayıları 2 milyona varan işçi ve ailesi yurt dışında çalışma durumunda kalmaktadır. Köylerden kentlere özellikle topraksızlık ve yoksulluk nedeniyle göç hızlanmakta, bu kitle her bakımdan kötü kentleşmekte ve böylelikle bir sürü sorunu da beraberinde getirmektedir. Ayrıca üretken durumda olmayan işsizlerin yanısıra muhtelif kurumlarda çalışanların dahi tam anlamıyla sosyal güvenceleri mevcut değildir. Yani toplumun büyük bir bölümü bu haktan mahrum olarak yaşamaktadır. Bütün bunların en önemli kanıtlarından biri de toplumdaki belirli zümrelerden köken alan pek az kimsesiz çocuğun olması, buna karşın genellikle yoksul halk kitlelerinden köken almalarıdır.

Gerçekten de sorunun esas çözümü ancak bu düzenin değişmesi, yerine insanların insan gibi yaşadıkları, ezilme ve sömürülmenin

olmadığı herhangi bir ayırım olmadan toplumdaki bütün insanların sosyal hak ve güvencelerden eşit miktarda yararlandığı yepyeni bir düzenin kurulmasıyla sağlanacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- (1) Devlet Plânlama Teşkilâtı Özel İhtisas Komisyonu Sosyal Güvenlik Raporu.
- (2) A.g.e.
- (3) A.g.e.
- (4) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı İstatistiklerinden.
- (5) Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Toplum Hekimliği Enstitüsü İstatistiklerinden.
- (6) Etimesgut Yetiştirme Yurdu Müdürü Dursun Akçay'dan.

Ö Z Ü R

Toplum ve Hekim Sayı 4'de yayınladığımız Dr. Tahire Merdol'un «Türkiye'de Protein Enerji Yetmezliği Açısından Ticarî Çocuk Mamalarının Durumu» başlıklı yazıda bize gönderilen metinde bir yerde hata olduğundan Yazar gerekli düzeltmenin yapılmasını istemiştir. Buna göre: Sayfa 30'daki Tablo I'den sonraki bölüm :

«Tablo 1. Annelerin Yerleşim Yerlerine Göre Çocuk Emzirme Süresi (6)

Yerleşim	Hiç Emzirmeyen	1-3 ay Emziren	4-6 ay Emziren	7-12 ay Emziren	13 ay ve daha fazla
Büyük Kentler	15.6	11.2	38.6	20.6	14.0
Kentler	9.7	6.8	30.3	28.8	24.3
Köy - Kent	8.7	6.1	27.5	31.2	26.4
Köyler	4.8	4.4	22.8	28.4	39.6
Genel Toplam	9.7	7.1	30.0	27.2	26.1

Tabloda görüldüğü gibi annelerin % 16.8'i çocuklarını ya hiç, ya da 1-3 ay gibi kısa bir süre boyunca emzirmektedir. Annelerin önemli bir bölümü (% 46.8'i) ise, sadece altıncı aya dek emzirmektedir. Çocuk emzirme süresinin özellikle kentlerde daha da kısılması beklenmelidir.» olacaktır.